

ÍRÁSTÖRTÉNET (I/10), NYELVÜNK, ÍRÁSUNK ŐSI- SÉGE (IV/40)

Szekeres István (Budakalász):

Betűk piktogram előzményeinek helyreállítása

Ábécék származásának hiteles ellenőrzése csak betűik piktogram előzményeinek helyreállításával lehetséges oly módon, hogy a betűk piktogram előzményét rendre abban a piktográfiában, azzal a piktogrammal azonosítjuk, amelyből származott.

Betűk piktogram előzményű helyreállítása (rekonstrukciója) a betűalkotással ellentétes irányú írástörténeti művelet, amellyel nagyon fontos eredményekhez juthatunk:

1./ Ábécék származását, betűik hiteles történetét tudjuk írástörténeti adataik egybevetésével bizonyítani abban a piktográfiában, amelyből származtak.

2./ Történelemkutatásban a betűképzők nyelvét tudjuk bizonyítani, mert nyelvüket a nyelvükön megnevezett piktogram jelentések szavaiból képzett szókezdő, vagy véghangzó hangok, a betűk hangértékei őrzik! Nincs más feladatunk, mint a betűk rajzával és hangértékével helyreállítani (rekonstruálni) piktogram előzményű jelentésük hangértékadó szavait, amelyeket rajzunkkal és jelentésükkel már piktogramként tudunk egybevetni forrásadatuk piktogramjaival, amelyekből származtak.

— A székely és az ótörök írás alkotása nem azonos írástörténeti kultúrkörök földrajzi helyszínén és befolyása alatt történt. A székely írásszisztémára már az európai íráskultúrák hatottak, és lehetséges, hogy a későavar szarvasnagyszentmiklósi feliratok népének írása. De ez még módszeres bizonyításra szorul.

— Az ótörök írás alkotását a brahmi szótagírás, a magánhangzókhoz kapcsolódó mássalhangzók szótagrendszere befolyásolta, mint minden írás alkotását a dél és délkelet-ázsiai földrajzi térségben, és attól északra, a 6. századtól a tohar,

a 7. századtól a tibeti írást is.

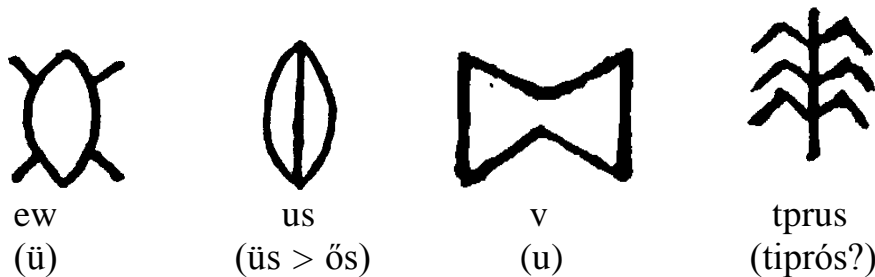
Ezért több sikertelen kísérlet után, a brahmi szisztéma megreformálása mellett, a betűk képzéséhez kínai piktogramok mellett a helyben maradt hun és avar maradék népeiségtől átvett kínai piktogramokat, és a teknős jelcsalád hun ideogrammáit is felhasználták.

Betűk piktogram előzményű rekonstrukciós műveletének első feladata annak megállapítása, hogy a betűk piktogram előzményei melyik ókori piktográfiába tartoztak. Melyik írástörténeti kultúrkör (íráscsalád) piktográfiája az, amelyben a betűk rekonstruált (helyreállított) piktogram előzményeit rendre ellenőrizni, azonosítani tudjuk azzal a piktogrammal, amelyből származott. Mert az ókori (folyóparti) piktográfiák a gazdasági fejlődés és politikai szerveződés haladványaként, egymástól teljesen függetlenül jöttek létre. Ennek bizonyítéka, hogy a hasonló *Nap* és *csillag* rajzain kívül a tárgyak és fogalmak rajzai rendre különböznek egymástól. Pedig, ha volna átvétel, vagy bármi összefüggés létrejöttükben, akkor az azonos jelentésű piktogram rajzok jelentős részének egyeznie kellene. De ilyen egyezéseket nem találunk.

De találunk később, a különböző piktográfiákból származó betűk között hasonló, vagy néhány vonalra egyszerűsödött azonos formákat, amelyeket a laikusok már örömmel összevetve azonosnak is vélnek.

Ezért, a „forrásadat piktográfia” meghatározására, néhány jellegzetesen egyedi, minél több vonalból álló képszerű jelet, betűt kell kiválasztani „szondázó” céllal, amelyek írástörténeti egyeztetései (egyeztethetőségei!) megadják a további kutatás irányát. Hol, melyik ókori piktográfiában találjuk meg a többi betű piktogram (ideogramma) előzményét.

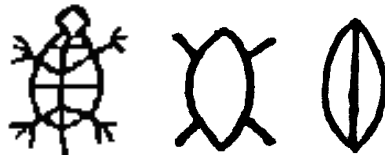
„Szondázó” jeleknek a nikolsburgi ábécéből alábbiakat választottam:

Az „ew” (ü) hangértékű betűt, miként az „us”-t (üs-t) is azért, mert olyan sajtószerű képjelet (piktogramot) sejtettem forrásául mindkettőnek, amelynek négy lába van. Az „u” betűt rovástechnikai ok miatt. Van egy hasonló formájú, de kevesebb vonallal róható jel: — mégis ragaszkodtak (többször) a bonyolultabbhoz. Úgy gondoltam: nem minden ok nélkül. A „tprus” különleges képjelet és (tⁱprus) „tiprós” -nak olvasható. Tizenhárom! — igen nehezen róható vonalból áll! —

A nikolsburgi ábécé „szondázó” jeleinek piktogram előzményeit a kínai piktográfiában találtam meg Theodor Wilhelm Danzel: „Die Anfänge der

Schrift” (1912) (Az írás kezdetei) c. könyvében, a XXXV. táblán, mert megpillantottam a kínai teknős ku-wen („ókínai képírás”) piktogramját a 6. sorszám felett. Amelyből az első két szondázó jel származott:

Voltak már kellő kínai írástörténeti ismereteim arról, hogy a kínaiak piktogramjaik kettéosztásával is alkottak új piktogramokat. Ezért az izgalmasnak ígérkező „teknős jelcsaláddal” kezdtem a székely rovásírás és az ótörök ábécék jel és betűtörténetének történeti összehasonlító kutatását. —

Az elsőfokú, közvetlen átvételek nem csupán piktogramok, hanem írástörténeti sajátosságok átvételét is jelentik. Ehhez elég volt csak gyakori leveleket váltani, mert piktogramok olvasásához nem a nyelvet, hanem a piktogramok rajzát és jelentését kellett megtanulni. Az elsőfokú átvétel az átadó és átvevő nép közvetlen kapcsolatát, szomszédságát is jelentette. Ezért maradtak még a nikolsburgi ábécében jelentésük szavával megnevezett piktogramok is, mint pl. a kínai 父 'fu' (atya) > 父 „athy” (aty), amelyből a véghangzó hangértékű 父 'ty' betű származik. Ezért figyelmem a hun, a koraavar, és Árpád népének régészeti leletein is fellelt piktogram előzményekre fordítottam. Mert felmerült a kérdés: Miért alkotottak betűket belőlük itt? — az ókori Kínától mindenképp messze, — a Kárpát-medencében?

A földből előkerült régészeti leletek, fegyverek és egyéb más használati tárgyak a steppén nyelvekhez nehezen, vagy egyáltalán nem köthetők, mert nem tudnak megszólalni. Divatszerűen követték az életmód, a földrajzi helyváltoztatás körülményeinek változásait.

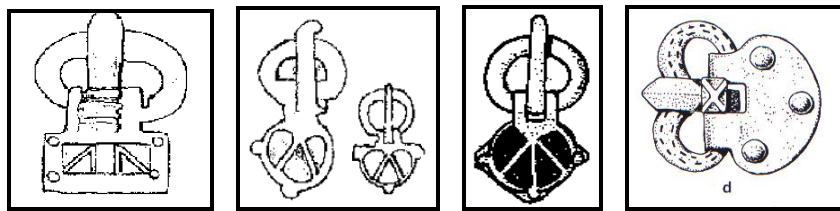
Egészen más a helyzetük a régészeti leleteken fellelt magányos jeleknek, amelyek betűként nem, csak piktogramként, ideogrammaként értelmezhetők. Ahogy a hun és koraavar „felírtos rajzokon” is látjuk.

— **Mert piktogramok, ideogrammak csak jelentésükkel együtt értelmezhetők!** — Jelentésük ismerete nélkül: létük értelmét veszítik el. Még díszítésként is értelmetlenné, tartalmatlanná, feleslegessé válnak, ha alkalmazóik nem tudják, nem ismerik, hogy mit ábrázolnak. Mi a jelentésük. Miért kerültek bármi célból, pld. „atyakereszt” piktogrammal jelölve egy felövezet hun előkelő övének csattestére; vagy díszítésként egy tárgyra, nyakékszer gyöngyszemére. Még annak a körülménynek is történeti/történelmi jelentősége van, ha egy nép régészeti leletein előfordulnak, vagy nem fordulnak elő. Mert jelentésük ismeretét csak azok a népek hozhatták el a kínai szomszédságból, amely népek régészeti leletein láthatók! Ezért jelentőségük rendkívüli, mert bizonyítják, hogy a belőlük betűket alkotók még jól ismerték piktogram (ideogramma) jelentésüket. Jelentésük ismerete nélkül nem tudtak volna olyan szókezdő, vagy véghangzó hangértékű betűket alkotni belőlük, **amelyekkel piktogram előzményű jelenté-**

sük szavai helyreállíthatók! s így rajzukkal és jelentésükkel egyeztethetők a kínai piktográfia szakirodalmában.

Ezért lássunk néhányat, mert e rövid, módszertani tanulmányban mindet nem lehet bemutatni.

— A nikolsburgi ábécé felezett vas nyílhegyének piktogram előzménye a Mezőberényben előkerült hun arany csattesten (Bóna 1993, 150); a felezetlen egyik nyílhegy piktogram a Szeged-Nagyszéksósi hun aranycsaton (Bóna 1993, 119. 84. kép), mellette jobbra pedig a Šapkinó-Templomhalom 5. sírjából előkerült (vas) nyílhegy piktogram látható:

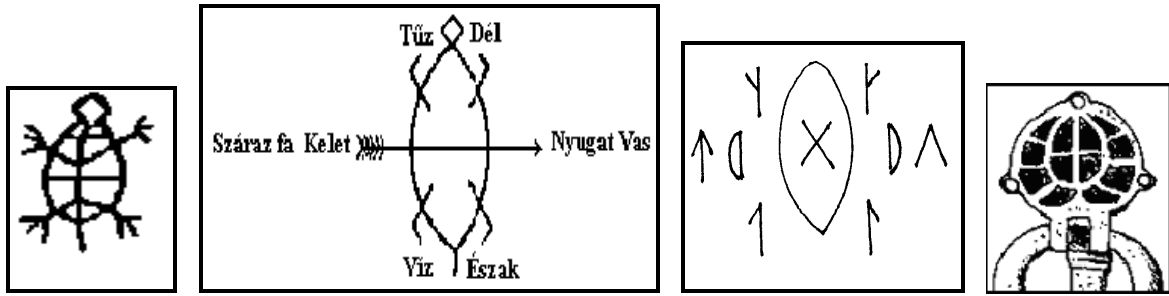

Jobbra tőlük egy Lébényben fellelt hun csattesten a kínai „vessző” piktogram (l.: Szekeres 2008, No. 8.) rajzának felső része, amelynek neve régi nyelvünkön: „**cse**-lő-ke > **ce**-lő ke” (’lővészöcske’) volt, s a nikolsburgi ábécé akrofonias (szókezdő) hangértékű ↑ ’c’ betűje; a két felezett rajzú ’cs’ betű X → X pedig „**echech**” (ecsecs) ligatúrát alkot. Az aranycsatokat hun előkelők viselték.

A Nikolsburgi ábécében még több azonos hangot jelölő betű van, a második már mindig ligatúrában. Az ótörök betűalkotó összevonta a nyílvevő és a vas nyílhegy piktogramok rajzát: A > A ’ *tämürgän* (vas nyílhegy) néven (Martti Räsänen), amelynek hangértéke: akrofonias t^1 az ótörök ábécékben.

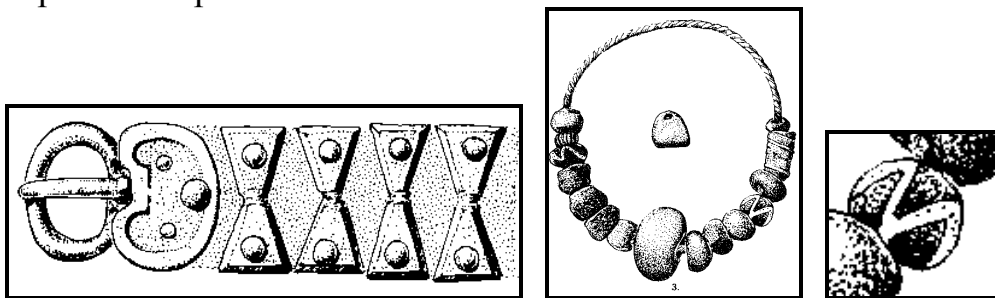
A hun csattest és csattüske szimbolikus helyet biztosított a felövezett férfi, az „**atya**” jelképe számára. (L.: a jobbszélső csaton.) Ilyen „**atyakeresztes csat**” került elő az Abrau-Dürso 479. sírból. (Bóna 1993, 67.) Ilyen **atyakeresztes**eket látunk a székely kopjafák felső részén is. A mongóliai sziklarajzokon egykor a férfi fejének szimbóluma volt. A nikolsburgi ábécében (második) X ’a’ betűként, a X ’d’ betűvel X ’and’ ligatúrát alkot. Az ótörök ábécékben X ’ d^2 ’ hangértékű, mert az mtü. ’**dädä**’ (apa). (M. Räsänen)

— A teknős jelcsaládot kínai szisztémával a hunok alkották, az észak-déli tájolású ku-wen („ókinai képírás”) ’teknős’ piktogram rajzából, az égtájakkal párosított öt elem, a Hung fan (Nagy Szabály) elméletének rajzban történő ábrázolásához, amely teknős piktogram rajzát Alcsútdobozon is megtalálták egy rekeszes hun csattesten (Bóna 1993, a XXVI. színes táblán, itt a jobbszálon):

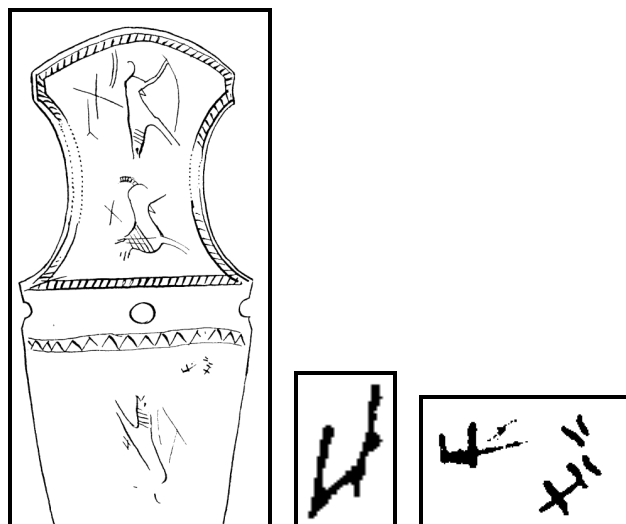

A belőlük képzett székely betűk (lásd Szekeres 2008, No.1- től No. 9-ig) egy kivétellel akrofonias hangértékűek. A ʎ tűz és ʎ dél, ʎ jó (folyóvíz) és ʎ ej-szak (éj-szak = észak) ideogramma párok tájoló szereppel a korai hun (i.e. az 5.–3. századba datált) ordoszi *aluchaidengi fejdísz*en is láthatók.

A kyzylkajnantöbei hun fegyveresnek 'üst' piktogram formájú fémlemezekkel kivert öve volt, amely piktogramból a székely betűalkotók akrofonias 'u' hangértékű betűt képeztek, mert az ü -hangot 'v' és 'u' betűvel is jelölték a Nikolsburgi ábécé lejegyzésének idejében. Kettéosztott felső felének rajzából az 'üst' anyagának ʎ → ʎ korabeli 'vas' (fém) megnevezésével, akrofonias ʎ 'v' hangértékű betűt képeztek. De még a kínaiak is felhasználták egy izomrostot ábrázoló rajzzal: 𠄎 az 'izomerő, testi fizikai erő' ábrázolására. Miként mi is: „vasgyűrő” szavunkban. Piktogram előzménye hun-kori ékszerkészletben Léva-Kálváriahegyen került elő egy nyaklánc jobb és baloldali gyöngyén. Mágikus, erőt jelképező szerepe lehetett:

A legfontosabb koraavar írástörténeti emlék a jutasi 125. koraavar sírból előkerült vadászsíp „piktogram feliratos” rajza:

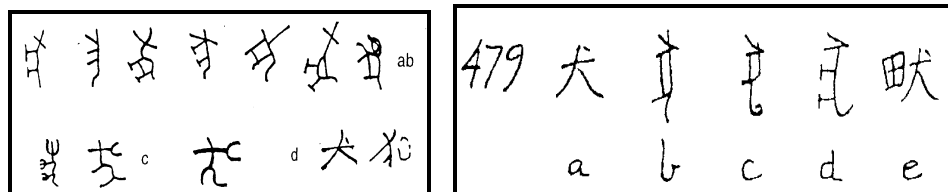
A felső vadászebek feje helyett a kínai írástörténetben is két vonal metszetével ábrázolt fejüket látjuk piktogramként, amelyek betűként véghangzó 'b' hangértékűek a nikolsburgi ábécében. (L.: No. 21.)

Az alsó, ugatva futó 'eb' hasa alatt a 'rét' (l.: Szekeres No. 22.), piktogramja felett a 'rét' és a 'jég > gyeg' (l.: No. 23.) piktogramját látjuk — ligatúrásan is! A vadászsip rajza vadászatot ábrázol egy jeges (havas) réten, ahol a fej nélküli ebek rajzát, piktogramként leválasztott fejük rajza „feliratként” jelöli.

Árpád népének régészeti lelete a Marosgombáson feltárt honfoglalás-kori női sír gyöngysorának egyik gyöngyén a Nikolsburgi ábécé 'ty' betűjének (l.: 'athy = aty') piktogram előzménye: ; egy másik gyöngysorának gyöngyén a nikolsburgi 'and' ligatúra „második” akrofoniás 'a' hangértékű betűjének 'aty' piktogram („atyakereszt”) előzménye: (Ferenczi István: Erdélyi Múzeum 58. kötet, 1996 1-2. füzet.) A Békés-povádi honfoglalás-kori íjvégeken hun módra felezett hegyű, kínai nyílvevő piktogramok vannak: — De a Vizsolyi református templom 12-13. században épült legrégebbi részének jobb oldali freskó maradványán kb. 2 méter magasságban láttam meg a 'juh, kecskefélék' kínai piktogramját. (L. Szekeres 2008, No. 35.) Elhalványodva még két 'juh' piktogram rajza is sejthető. A freskó rajza egyértelműen utal a Jézustól idézett jó pásztorra és a juhaira.

Az idézett adatok bizonyítják, hogy a Kárpát-medencébe letelepült néprészekben mindig voltak műveltebb emberek, akik nyelvünkön megnevezve ismerték még a nikolsburgi székely ábécé betűinek kínai piktogram előzményeit. A vizsolyi freskó adata szerint még a 13-15. században is.

A piktogramok rekonstrukciós műveletének bemutatására a jutasi kor-avar vadászsipon is látható (No. 21.) 'eb'; (No. 23.) 'jég'; és (No. 22) 'rét' piktogramot választottam. *Az első lépés mindig az*, hogy a betűk rajza alapján megkeressük a már azonosított piktográfiában a betűvel egyező rajzú piktogramot. Majd szókezdő, vagy véghangzó hangértékével helyreállítjuk a betű hangérték-képző szavát, amely szó jelentésének egyeznie kell annak a piktogramnak a jelentésével, amelyből a betű származott:

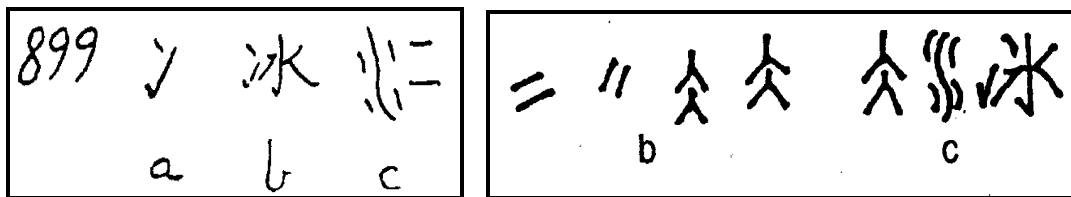

A baloldali piktogram rajzok Kyril Ryjik 316. lajstromszáma alatt mutatják be a 'küan; kutya' rajzának időrendi fejlődését a Jin -kortól a modern (d) rajzig. Jelentése: „Ugató kutya ábrázolása.”

A jobboldali rajzok: Bernhard Karlgren (1957): „479 a—d. * k'iwən /

k'iwēn:/ k ü a n, kutya (Si). *b* Jin csont; *c* Jin csont; *d* Csou II Az írásjegy egy rajz.” (Itt 'a' a modern rajzváltozat.) A kutyák két vonal metszetével ábrázolt feje egyezik a vadászsípon ábrázolt ebek fejével: piktogramjukkal. Amely piktogram rajzokból és a betű 'b' hangértékéből hitelesen megállapítható (helyreállítható) a piktogram jelentés nyelvünkön megnevezett 'eb' szava. Amelyből a székely 'b' betű véghangzó hangértéke származott.

A nikolsburgi ábécében a ζ (gy) betű hangérték jelölése a kiejtést segítő 'e' magánhangzóval: **eg** (egy); az 'n' betűvel alkotott ligatúrák ɳ változatának pedig **eng** (engy). Később már csak a ɳ „ferde kettős kereszt” változatát használták. (A székely és ótörök betűtörténetben közös jelenség, hogy a több részből álló piktogram részeit betűként egybevonták.) B. Karlgren (1957), és Kyril Ryjiknél rajzuk:

B. Karlgren „Grammata Serica Recensa” c. művében: „899 a. **pi ɔng* / *pi ɔng* / ping A Shuowen [szótár] szerint: jég”. Kyril Ryjik No. 520. sorszáma alatt: „Két kristálya a jégnek”.

Nyelvünkben a 'jég' szókezdő hangja „gyésült”. Régi előfordulása Heltai Gáspárnál 1566-ban: „gyegre”; „gyég”, Erdélyben! A másik „gyeg” az Őrségben fordul elő még ma is, ahová határőrnek székelyeket telepítettek. (Alsóőrön is ellenőriztem.) A piktogram jelentés szókezdő 'gy' hangjának nyelvföldrajzi adatai nem a „székely-magyar”, hanem a „székely rovásírás” nevet igazolják!

A székely 'r' N betű piktogram előzményével Kyril Ryjik No. 531-532. lajstromszám alatt foglalkozik. Jelentése:

„Lezáratlan határvonalak, üres tér a horizontig”. (Részletesen Ecsedy Ildikó 1987, 363):

„A kérdéses $\text{H} \sim \square$ *kiung* elemet pedig „távoli határ(vidék)” gyanánt írja le a *Suo-wen*, v. B, 110: „(ami) az erődön (ji) kívül (túl) van, azt külvárosnak hívják, (ami) a külvároson kívül (túl) van, azt mezőnek hívják (*je*), (ami) a mezőn kívül (túl), azt erődnek hívják (*lin*), (ami pedig) az erődön kívül (túl), azt \square *kiung* -nak hívják, s az annyi, mint „távoli határ(vidék)” (*jüan kie*).”

A „távoli határ(vidék)” -ről, a „mező” -ről a *gyep* > *gyepü* szavunk jut eszünkbe, amely a steppén: — lakatlan, több járóföldnyi „üres határtér-ség”. 'Mező' szavunknak 'rét' szavunk a szinonimája, amely: „Ismeretlen eredetű. Szókincsünknek igen régi eleme lehet.” (TESz) A kínai N piktogram nyelv-

vünkön történt megnevezését rajza, jelentése és szókezdő 'r' hangja alapján 'rét' szavunkra lehet kiegészíteni, amely szókezdő r hang adta a betű hangértékét. 'Rét' szavunk jelentése: 'kaszáló, mező, síkság'. (TESz.)

Az ótörök ábécékben a N 'rét' piktogram ketté van osztva egy felső részre: **Ч r¹** hangértékkel, és egy alsó részre: **ht²** hangértékkel. (L.: Szekeres No. 22.) Szókezdő r hang az ótörök nyelvben csak jövevényszavakban fordult elő. Így a piktogram jelentéséből képzett betű 'r' hangérték adójának, csak nyelvünk korabeli 'rét' szava felelt meg. A piktogram alsó fele rajzának szókezdő (akrofonias) 't' hangértékét a: „*tariγay* Feld || tarla” (szabad) terület, terep, tér, mező) szó adta. (AlttGramm.) Jelentése egyezik 'rét' szavunk *mező* jelentésével.

Konklúzió

A régészeti leletek „útvonal-azonosító piktogramjai” olyan adatok, amelyek alapján kimondható:

1./ A hunok (és/vagy Árpád népe) kínai piktogram leleteikkel igazoltan, az Érdy Miklós (2001) által publikált, üstleletekkel jelzett útvonalon jött(ek) ki Belső-Ázsiából. 'Magyar' népvünk szótöve is a kínai 'ma' (ló) szó, amelyhez a 'd > gy' (ellátottságot jelölő), és '-er > -ar' népnév képző járult. Jelentése: lovas nép. Az uráli jekatyerinburgi átjárón átérve, a mai udmurtok és marik területén — ahol az üstleletek „sűrűsödnek”, egy ideig „megpihentek”, majd a Volgán átkelve jutottak el a Kaukázus északi előterébe és a Kárpát-medencébe.

2./ A VIII- X. századba datált Talasz folyó menti ótörök feliratokban is látható, kínai X 'fu' (atya) > X „athy” (aty) piktogram avar X 'at' (>aty) megfelelőjéből 't' hangértékkel, a nikolsburgi ábécé X 'ü' betűjének piktogram előzményéből 'm' hangértékkel (l.: No. 12.) később a törökök is betűt alkottak. A koravarok a Kászp-tengert délről kerülhették, s úgy jutottak el a Kárpát-medencébe.

— Írástörténeti adatokkal ez a két útvonal igazolható.

Irodalom

Érdi Miklós: A hun lovastemetkezések (2001)

Ferenczi István: Az erdélyi honfoglalás kérdése a régészeti leletek világánál Erdélyi Múzeum 58. kötet, 1996 1-2. füzet.

Szekeres István: A 'magyar' népnév és a 'Megyer' törzsnév etimológiája (Tanulmány, 1992.)

Szekeres István: Árpád népe írástörténetben ZMTE, Tapolca 1999. Kiadv. Budapest – Zürich 2004.

Szekeres István: A székely és az ótörök írás jeltörténete, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Bp. 2008

Szekeres István: Az ótörök betűk jeltörténeti összefoglalása, és ami körülöttük van (2012)

Szekeres István: Finnugor eredetű szavaink A. von Gabain ótörök glosszáriumában Kicsinyítő-becéző képző(in)k az ótörök nyelvben (2012)